

NATIONALEKONOMI ÄR 2000-TALET'S TEOLOGI

Påståendet om att "Nationalekonomerna är nutidssamhällets teologer" måste tolkas som en jämförelse av det slag man gör mellan olika samhällsgruppers roll och olika omständigheter vid olika tider. Det vore fel att påstå att nationalekonomerna ÄR "medeltidens teologer" (såsom Robert Östling beklagar sig över i sin åsikts censurerande blogg, som belägger för riktiga i jämförelsen). Nationalekonomerna spelar i dagens samhälle en roll som påminner om teologerna (oavsett tidsepok), i de samhällen där religionen fått styra politiken och kunskapen. Kristna teologer (till skillnad från de muslimska) har inte längre samma bestämmande makt över människors uppfattningar som de hade i andra tider i vissa länder. Att deras vokabulär påminner ibland också om mytologins gudomliga personifieringar är ett intressant problem som jag lämnar därefter för tillfället.

Den sociala yrkeskår vars funktion, i dagens samhälle, påminner mest om tidigare teologer är nationalekonomerna. Någon skulle föredra att tala om "politikerna", men dessa är bara förvaltare och tillämpare av den kunskap och det synsätt som bestämts och utvecklats under den nationalekonomiska doktrinen. I de samhällen där kyrkan var lierad med den politiska makten betraktades teologernas kunskap som sanningsbärande och grundläggande för all annan socialverkande kunskap och allt reglerat kollektivt beteende.

Man kan nu konstatera att nationalekonomin ger sig för att vara den vetenskap som styr och lägger grunden till allt annat i samhället. Nationalekonomi är samhällets rådande "grundideologi". Det är ren inbillning att tro att samhällets beteende och kunskap vilar på en allmän positivvetenskaplig grund: "Först vetenskap, sedan nationalekonomisk vetenskap". Nationalekonomin styr även vetenskapernas utveckling och position i samhället. Även vetenskapen måste löna sig för att bli accepterad i studieplanerna. Den nationalekonomiska kunskapen spelar den avgörande rollen för människors tänkande och kollektiva beteende i vårt sekulariserade samhälle. Bara innehållet, inte rollen, skiljer den från religionen. Individerna formas i den anda och den förmedlade kunskapsgrund som nationalekonomernas prästerskap utvecklar. Dogmatismen råder fortfarande, bara dogmernas innehåll har förändrats.

En detaljerad empirisk analys av denna grundtes kräver en omfattande och genomskådande granskning av den ekonomiska diskursen och den nationalekonomiska retoriken. Visserligen kan vi utveckla vår förmåga att se längre än näsan räcker, men det viktigaste är att inte bortse och låta sig luras av själva näsan och de glasögon som våra samhällsoptiker satt på den. Detta kräver tålmod och detaljerad språkvetenskaplig undersökning av förgivettagna påståenden och resonemang. Jag har visserligen befattat mig med det och lämnat skriftliga spår under min akademiska arbetsperiod. Här ska jag nu bara försöka reda ut några grundläggande kunskapssteoretiskt etablerade uppfattningar som vi blivit vana vid och tagit för absolut sanna.

* * *

Vi måste på ett seriöst och medvetet sätt skilja mellan säker kunskap och sannolikhet. Den säkra kunskapen betecknar vi som "fakta" dvs. det som är givet på objektiva grunder, helt oberoende av vad vi önskar. Vetenskapens uppgift är just att inventera allt som är faktiskt sant och säkert och formulera det med precision, på ett någorlunda entydigt sätt. En gammal aristotelisk distinktion av stor betydelse är skillnaden mellan sådant som "inte kan vara annorlunda" och sådant som "kan vara annorlunda". Hume

menade att man inte kan härleda det som "bör" från det som "är". "Inte utan vidare", skulle jag vilja rätta till. Ingenting hindrar oss från att handla utifrån det vi vet. Men då gäller det att inte ta för givet det som saknar sannolikhet eller rimlig möjlighet.

Till det faktiska, någorlunda säkra kunskapen (vi kan alltid missuppfatta eller tappa någonting) hör det som positiva vetenskaper kan åberopa. Mänskligheten har lärt sig, av genomgången erfarenhet och historia, hur vissa samband och naturlagar och ofrånkomliga omständigheter kan kanske kompletteras och förklaras bättre. Vi måste räkna med dem ändå på vederbörligt sätt. Det som man däremot aldrig kan vara helt säkert på är sådant som vi själva avser att åstadkomma. Och när det redan kommit till stånd, då står ofta inte alls klart vad som skulle ha blivit till om man hade valt, helt eller delvis, en annan väg. Handlingskunskapen kan alltid sakna kännedom om avgörande detaljer eller ta miste på någonting. Den vetenskapliga principen som heter "ceteris paribus" ("om inget ändrats i övrigt") försöker gardera oss mot misstag eller felaktiga slutsatser.

Språket är ett ofta mångtydigt kunskapsförmedlande verktyg som används i likartade men inte helt lika situationer och som måste hållas skilt från de begrepp eller uppfattningar som det försöker förmedla. Som ett enkelt exempel på sammanblandning kan vi ta den enkla frågan som lyder "varför?". Ett enkelt exempel vore svaret till frågan "Varför slog du sönder fönsterglasen?" med förklaringen "Därför att stenen är hårdare än glaset" i stället för "Därför att jag hade glömt nycklarna och behövde komma in". Orden "varför" gäller såväl som fråga för den effektiva orsaken som för motivet för valet av handling. Båda utgör en "därför" förklaring av olika slag. Att vi inte alltid väljer det mest effektiva eller det som ger mindre skada och större tillfredsställelse är något som präglar våra individuella handlingar och, i ännu större grad, de handlingar som gäller samhällsutvecklingen.

Språket som brukas för att beskriva olika fenomen eller avsedda resultat varierar i sin semantiska precision. Vi brukar ord som uttrycker det som jag kallar "kompakta" begrepp om de fenomen av den typ som positiv vetenskap åsyftar. Vid sidan av det brukar vi ofta uttryck för "diffusa" begrepp som åsyftar situationer och fenomen som kan tolkas på olika sätt, beroende på vem eller när de används. En tredje typ är dock den mest problematiska: "idealiserande begrepp" som står bara för ett ouppnåeligt mål, som bara kan anvisa en riktning. De flesta självkallade "befrielseörelser" har lett till diktatur. Nationalekonomin använder sig mycket av önsketänkande och diffus prat, som "med facit i hand" visar sig orealistiska eller, i värsta fall, bedrägliga. Problemet vid varje handlingsval är att det stänger flera alternativ än vad den öppnar. Sagt i följd av Stagnelius ord (som är mycket bättre än nationalekonomernas "tillgång/efterfrågan"):

"Tvenne lagar styra detta liv:
förmågan att begära är den första.
Tvånget att försaka är den andra.
Adla du till frihet detta tvång".

Att nationalekonomin - i större utsträckning än andra samhällsvetenskaper - har mer med spekulation än med positiv vetenskap att göra är helt uppenbart. Det enda som är säkert om nationalekonomin är att den är osäker. Att försöka maskera sin spekulation bakom matematiska metoder är bedrägligt. Matematik är en säker kunskap, eftersom den saknar den typ av studieobjekt som gäller i de positiva vetenskaperna. Matematik kan användas som precisionsobjekt för att bestämma längder och storlekar eller

successiva serier och strukturella relationer mellan olika element, men inte för att avgöra sakfrågan och dess väsentliga detaljer. Att ersätta hushållningen av våra resurser med kalkyler och hjärnspökliga påhitt som kallas "pengar" är nästan ordagrann bondfångeri. När det grekiska namnet "ekonomi" (som handlade om ett klokt övervägande av bruksvärden) uppfanns, var benämningen helt skilt från benämningen "krematistik", som handlade om organiseringen av det medlen som bara hade "bytesvärde" och användes som jämförande måttstock mellan olika produkter och tjänster mot varandra, på samma sätt som vi kan lita mer på vissa löften och visa människor än på andra. Det enda man är då säker på är att tilliten är osäkert. Det statistiska bruket av aritmetiken är bara ett exempel på det som händer med pengarnas värdepålitlighet.

En sund nationalekonomi är ingenting annat än en hjälpkunskap och osäker redskap för Politiken och Samhällsplaneringen. Samhällsplanering är det ämne som jag själv ägnat mig åt och Humanvetenskaplig handlingsteori är det som jag var med om att lägga grunden till och ledde (efter sedvanlig fakultetsgranskning och beslut om vederbörlig kompetens) till erbjudandet av en personlig professur. Jag behövde inte söka någon färdig definierad professur. Jag erbjöds en officiellt erkänd möjlighet att använda den av mig utvecklade kunskap som ett verktyg att granska handlingskunskapernas teoretiska och praktiska grund. Det gav upphov till ett tiotal doktorsavhandlingar. Det är i denna egenskap som jag tillåter mig fälla dessa omdömen (som Robert Östberg och hans jämlingar censurerar bort ur sin blog) över nationalekonomins bedrägliga roll i vårt samhälle.

Att låta nationalekonomin styra politiken och t o m den rådande samhällsmentaliteten och att göra sådana begrepp som "tillgång och efterfrågan" "prissättning", "tillväxt". "Marknaden" m fl fungera som premisser för det politiska övervägandet, att låta dem bli ledande mentala grunder för mänskligt beteende, är exakt detsamma som teologerna försökte göra i staternas organisation och ledning, när de fick utöva ett avgörande inflytande.

José L Ramírez